

Kommentarer till UKÄs förslag till kvalitetssystem 10 juni

Generellt

Låt oss inleda med att säga att vi ser mycket positivt på att arbetslivsanknytning och användbarhet ges utrymme i förslaget till nytt kvalitetssystem, liksom informations- och jämförbarhetsaspekter på dessa och andra inslag. Även betydelsen av skillnader i examenstyp (generell–yrkesexamen) tas upp liksom, om än betydligt mer avvaktande, genomströmning och dimensionering.

Dessa för Sveriges Ingenjörer helt centrala frågor lyfts i det följande dels i korta punkter, dels i några bredare resonemang.

Syftet är att understryka och motivera vikten av sådana moment om och där de givits otillräckligt utrymme eller – i vart fall såvitt kan bedömas så här långt – ett utrymme av oklar omfattning.

Några enskildheter

- Arbetslivsperspektivet beskrivs som ett som ska skära över de aspekter som är aktuella för utvärdering i respektive komponent. De bilagor som hör till förslaget ger ändå intrycket att det snarare hanteras vid sidan av de andra aspekterna, närmast som om det utgjorde en egen aspekt. Det kan förvisso bero på att arbetet ännu inte hunnit så långt, men vi vill hur som helst poängtera att om detta förblir perspektivets karaktär, så räcker det inte ända fram. För några förslag på och resonemang om hur samverkan skulle kunna utvärderas, se rapporten om metoder och strategier från det av Vinnova finansierade projektet Vägen till samverkanssäkrad utbildning.¹
- Alumner nämns över huvud taget inte i förslaget, vilket bekymrar oss. Erfarenheterna av enkäter i samband med de tidigare utvärderingarna var inte odelat negativa, och det finns skäl att utveckla snarare än avveckla metoderna för att inhämta synpunkter och information från den gruppen. Ytterst är det bara de som har erfarenhet av att genomgå en fullständig utbildning, och som med examensbeviset i sin hand kan säga något om hur vägen ut på arbetsmarknaden tecknade sig och för vad och i vilken mån utbildningen förberedde dem för denna. Avslutningsvis ägnas därför ett särskilt avsnitt åt detta.
- I avsnittet ”Är systemet kvalitetsutvecklande?” (s. 24) skriver UKÄ att frågan kan delas upp i två nivåer. Den första (A) är om det varit kvalitetsutvecklande för lärosätet, den andra (B) om det varit det för utbildningarna.

Indelningen är rimlig, sett till att granskning av lärosäten respektive utbildningar svarar för olika komponenter i systemet. Samtidigt måste självfallet det primära vara att kvaliteten i B utvecklats, i annat fall kan knappast utvecklingen av A ha

---

¹ <http://www.vinnova.se/sv/Aktuellt--publicerat/Publikationer/Produkter/Vagen-till-samverkanssakrad-utbildning/>

Olle Dahlberg
2016-06-20

något självständigt värde. Förhållandet mellan A och B uttrycks bättre i formuleringen under rubriken ”Syfte” på s. 30, där det inte råder någon tvekan om att utbildningarnas kvalitet är det yttersta målet och kvalitetssäkringsarbetet är ett mål på vägen:

”Lärosätesgranskningarnas syfte är i enlighet med regeringens skrivelse dels att kontrollera att lärosätenas kvalitetssäkringsarbete säkrar hög kvalitet i utbildningarna, dels att bidra till lärosätenas kvalitetsutveckling.”

- I samma avsnitt nämns framtida möjligheter till metastudier av utvärderingsrapporter. Detta är välkommet. Det var en besvikelse att det i det förra systemet, som resultaten presenterades, till exempel inte var möjligt att studera hur ett enskilt mål förhöll sig till ett annat för ingenjörutbildningarna totalt (vårt intresse då gällde uppfyllnaden av mål relaterade till hållbar utveckling, för vilka resultaten var uttalat svaga vid utvärderingen av civilingenjörutbildningar 2005).
- Generell examen – yrkesexamen. Den infallsvinkeln tas upp under utbildningsutvärderingar, om än något försiktigt, men den bör – som hittills – ha samma vikt som vid examenstillståndsprovningarna och i någon form även genomlysas vid lärosätesutvärderingarna. Se vidare avsnittet om examenstillståndsprovningar.
- Genomströmning nämns, men bara i avsnittet om kompletterande underlag under utbildningsutvärderingar. Det är tänkt att kunna användas för utvärderingsfrågor och som underlag för bedömning. Vi är fullt medvetna om att genomströmningen påverkas av en rad olika faktorer som inte är kopplade till kvalitet, men det bör i så fall kunna göras troligt. Detta gäller självfallet vare sig genomströmningen är låg eller hög – men i det senare fallet finns åtminstone studenterna där. Analysen är därför särskilt viktig när andelen som fullföljer utbildningen är låg, som fallet är på många ingenjörutbildningar, och de studenter som hade kunnat vittna om detta inte längre är tillgängliga för frågor.

Vi menar också att löpande uppgifter om genomströmning bör lämnas även till presumtiva studenter, för att bidra till att ge dem underlag – och här är analysen av bortfallet central – för sitt val. Detta framhålls även i ESG 1.7 och 1.8.

I vidare mening anser vi också att frågan förtjänar uppmärksamhet i debatten om kvalitet och arbetsmarknadens behov. Har studenterna rätt förkunskaper? Är de krav som ställs på dem felaktiga? Är utbildningarnas längd eller innehåll inte rätt anpassade till näringslivets behov?

- Sanktioner tas upp som en särskild diskussionspunkt under uppföljning av lärosätesgranskningar (s. 35-36). Här är det naturligtvis fråga om en balansgång. I underlaget nämns tre typer av sanktioner, som gäller antingen (1) information – i samband med antagning), (2) organisation – får inte starta nya utbildningar och (3) ekonomi – anslagsminskning eller viten. Den första får sannolikt direkt eller indirekt effekt på såväl 2 som 3; den andra i vart fall på 3. Informationssanktionen skulle därför vara den effektivaste. Samtidigt får sanktionerna inte vara sådana att UKÄs bedömare drar sig för att utlösa dem. Sannolikt skulle lärosätena då också

Olle Dahlberg
2016-06-20

ställa högre krav på rättssäkerhet.

Å andra sidan är det också rimligt att fråga sig vilken rättssäkerhet studenterna ska åtnjuta. För att ta ett jämförande exempel: Om ett lärosäte får en enskild utbildning ifrågasatt, ska lärosätena som tidigare även ha möjlighet att lägga ned den (s. 43). Vilken konsekvens detta kan få för studenten berörs dock inte. Lösningen att studenter på den underkända och nedlagda utbildningen istället kan examineras av ett annat lärosäte kan vara både praktisk och nödvändig. Men hur kompenseras för den skugga som kan falla över en student som genomgått en ifrågasatt utbildning? Och om det ändå är så lätt att få examen utfärdad av någon annan för en student som kanske går sitt sista år, betyder det att det egentligen inte var något större fel på de första årens utbildning? Eller att examinationen från det nya lärosätet inte kan tas på fullt allvar?

- Bland aspekter aktuella för utbildningsutvärdering återfinns inte styrning och organisation. Det kan förefalla logiskt, men om det i själva verket är i denna aspekt eventuella brister har sitt upphov, hur ska detta kunna uppmärksammas?

Examenstillståndsprövning i förhållande till övriga komponenter

- Samtliga komponenter i kvalitetssystemet bör även granska att examenskategori är relevant – inte bara utbildningens kvalitet i sig – i samma utsträckning som hittills varit fallet vid examenstillståndsprövningar.

Examenstillståndsprövningarna är särskilt intressanta, eftersom de ibland leder till att tillstånd inte beviljas. Så var fallet för t ex Högskolan i Gävle och Linnéuniversitetet, som fick avslag på sina ansökningar om att utfärda civilingenjörsexamen. Samtidigt konstaterade bedömarna att det inte innebar att de masterexamina i teknik de anordnade behövde vara behäftade med några brister – men de var helt enkelt för smala för att vara *ingenjör*utbildningar.

Motsvarande kontroll efter att tillstånd givits tycks däremot inte stå på lika fast mark. I utvärderingen av civilingenjörutbildningarna 2005, konstaterade dåvarande HSV:

”I sin referensram beskriver bedömargruppen vad som karakteriserar en civilingenjör. Några av de program som utvärderingen omfattar har ett så stort inslag av annat än teknikvetenskap att de aktualiserar frågan om var gränsen går för en civilingenjörutbildning. Högskoleverket konstaterar att utbildningarna måste balansera mellan behovet av utveckling och behovet av redlighet i marknadsföringen. I de fall som är aktuella har utbildningens kvalitet i sig inte ifrågasatts och det är inte självklart att definitionen av civilingenjör måste vara sådan att dessa utbildningar faller utanför. Verket konstaterar att det därmed inte är en myndighetsfråga men understryker att utbildningarna, för att vara trovärdiga, måste utgå från en definition av civilingenjör som är accepterad av åtminstone en del av professionen.”

Den kvardröjande känslan är att vi inte kan veta vilket värde ingenjörsmässigheten tillmäts och vem som ska ansvara för att upprätthålla den när utbildningen ”i sig” inte ifrågasatts. Betyder det att det kan ha varit en utmärkt master? HSV fann inte skäl att se det som en myndighetsfråga utan sköt frågan till ”åtminstone en del av profess-

Olle Dahlberg
2016-06-20

ionen” och gav samtliga utbildningar godkänt. Det är mycket som glider i det resonemanget jämfört med det i ovan nämnda examenstillståndsprövningar.

Låt oss även stanna upp vid de utvärderingar som ägde rum 2013, där examensordningen utgjorde en betydligt starkare utgångspunkt. Där skriver bedömaregruppen för industriell ekonomi i sitt yttrande:

”Bedömaregruppen kan konstatera att några av de bedömda utbildningarna inte på ett övertygande sätt utbildar till den kompetens som förväntas av en ingenjör, kandidat, magister eller master i industriell ekonomi. Vissa lärosäten har reducerat antalet teknik- och teknikrelaterade kurser till en nivå som gör att utbildningens hemvist i det ingenjör- och teknikvetenskapliga området kan ifrågasättas. Särskilt examenstiteln ingenjör förpliktigar. Att låta kurser i ekonomi och management ta överhanden på bekostnad av kurser i ingenjör- och teknikämnen kan leda till att den unika och mycket framgångsrika nisch som utbildningarna i industriell ekonomi har skapat och befast, kan komma att ifrågasättas och urholkas. Detta skulle också kunna få negativa effekter för övriga lärosäten i landet som erbjuder likartade utbildningar. Bedömaregruppen har, efter noggrant övervägande, valt att markera detta tillstånd genom att berörda utbildningar som högst ges omdömet hög kvalitet.”

Att bedömaregruppen efter så skarp kritik av utbildningarnas fundamentala karaktär nöjer sig med att ”markera detta tillstånd genom att berörda utbildningar som högst ges omdömet hög kvalitet” framstår som minst sagt motsägelsefullt.

En hel del har hänt sedan dess, och vi utgår ifrån att det nya kvalitetssystemet blir skarpare i detta avseende även i andra komponenter än den ursprungliga examenstillståndsprövningen. Frågan har om möjligt blivit än mer angelägen mot bakgrund av att vissa lärosäten utfärdar både två och tre examina på samma meriter.

En aspekt av detta är också att det reser den allmänna frågan om vilken examen som är mest lämpad att tillgodose ett visst behov. Vi är medvetna om att ingenjörer är eftertraktade, men det utesluter inte att kandidat, magister eller masterexamina kan vara bättre ägnade att svara mot en annan typ av efterfrågan. Ska det vara en ingenjörsutbildning så ska det, men inte enkom för att det eventuellt utövar en större lockelse på de sökande, eller för att det är ingenjörer man brukar utbilda.

Poängen, kort sagt, är att behoven bör vara utgångspunkten när en utbildning tas fram, inte tvärtom, och det gäller alltså även under löpande utveckling av utbildningsutbudet, *efter* att examenstillstånd utfärdats.

Olle Dahlberg
2016-06-20

Jämförbarhet

- En meningsfull jämförbarhet av kvalitet kräver upplysningar om fler detaljer och/eller fler bedömningsnivåer. Information utanför systemet kan ha lika stor vikt och bör redovisas gemensamt. Marknadsföring kan inte och får inte ersätta den samlade informationen.

Grundidén i systemet är att allt som utvärderas måste vara uppfyllt. Så måste det naturligtvis vara, men samtidigt gör det jämförelser av utbildningars kvalitet helt meningslösa för de sökande om bara ett betyg för godkänt används, och bara måttligt nyanserat med två. Det som återstår är de finare nyanserna i de skriftliga omdömena, och de når svårligen ut till ungdomar som står i begrepp att välja utbildning.

Hur en användbar jämförelse av kvalitet i det läget ska kunna åstadkommas låter sig inte enkelt besvaras. Ett alternativ vore att istället redovisa resultat för olika delar på en mer nyanserad skala. Underlag för detta borde redan finnas efter att respektive aspekt bedömts. Samtidigt säger inget system allt om effekten av studenterna själva på utbildningens resultat. En gradering kan också få ekonomiska konsekvenser – för utbildningarna, som kan bli mer eller mindre attraktiva, men även för studenterna som till arbetsmarknaden kommer att ta med sig en i olika avseenden mer eller mindre framgångsrik utbildning (som ju ska vara av ”hög kvalitet” i hela riket).

En visserligen krystad men kanske ändå möjlig lösning vore att det sammantagna omdömet, oavsett betygsskala på delmomenten, fortfarande bara uttrycktes i ett eller två steg. Det närmare valet av utbildning får därför avgöras av den blivande studenten med utgångspunkt ifrån vad denna anser vara mest väsentligt – för någon lärarkompetens; för en annan arbetslivsanknytning.

Oavsett hur det löses, måste man räkna med att alla jämförelsemöjligheter kommer att utnyttjas av enskilda lärosäten eller utbildningar för någon form av rankning. Det är inte nytt, och skedde även efter den förra granskningen av ingenjör- och teknikutbildningar. Den gången byggde ”rankningen” på hur stor andel av ett lärosätes utbildningar som godkändes, och med vilka omdömen. Det förefaller därför ändå rimligare att ansträngningar görs för att finna en gemensam grund för hur relevanta jämförelser ska genomföras och, inte minst, hur de ska presenteras för *blivande* studenter.

En svårighet är självfallet att allt som ingår i systemet inte alltid kommer att utvärderas, att allt som kan sägas utmärka kvalitet inte ingår i det, och att viss information som kan vara av intresse för de sökande är svår att tydligt knyta till kvalitet.

Vidare måste hänsyn tas till att (lärosätes)utvärderingarna planeras äga rum vart sjätte år, vilket gör att resultaten – höga eller låga – successivt förlorar i informationsvärde. En möjlighet att möta detta vore att ge möjlighet för det lärosäte (eller den utbildning) som visserligen är godkänt, men som anser sig behöva förstärka ett visst delmoment, att begära en omprövning av detta före nästa utvärdering.

Olle Dahlberg
2016-06-20

Generellt om information

- I och med att det nya systemet ansluter sig till principerna i ESG, bör frågan om information – tydlig, korrekt, objektiv, uppdaterad och lättillgänglig – nu kunna finna sin lösning.

Efterfrågan på mer information om utbildningarna, vare sig det gäller kvalitet, arbetslivsanknytning eller etablering, har ofta mötts av invändningar. De har handlat om att det inte har med kvalitet att göra, att det inte uppfyller rimliga krav på rätts- eller träffsäkerhet, att de beror på faktorer som ligger utanför lärosätens kontroll eller att arbetsmarknaden hela tiden utvecklas och data om den därför alltid kommer att vara inaktuella.

Å andra sidan presenterar varje lärosäte sina utbildningar genom information t ex om hur intressanta de är, vilken slags arbeten de kan leda till och i vilka verksamheter åtminstone ett par alumner befinner sig i och hur spännande deras arbeten är. Kanske vore det riktigare att här tala om *kommunikation* snarare än information, men oavsett vilket anser de sig alltså i det sammanhanget kunna säga något om utbildning, framtid och arbetsmarknad. Låt oss ge några exempel:

”Arbetsmarknaden för ingenjörer ser mycket bra ut. Det är idag brist på ingenjörer inom flera olika områden. En utbildning på [...] gör dig inte bara till en duktig ingenjör, den ger dig också goda möjligheter att välja vad du vill arbeta med.”

”Bioteknikutbildningen är en bred utbildning som leder till många olika typer av arbeten. Du kan arbeta i små utvecklingsbolag med att ta fram framtidens läkemedel eller arbeta på stora företag som AlfaLaval och TetraPak. Du kan också arbeta med marknadsföring och försäljning av biotekniska produkter, livsmedel eller läkemedel men även hos myndigheter med frågor som förbättrar vår miljö eller säkerheten på våra livsmedel.”

Inget av detta behöver vara fel i sig, men det frågan nu gäller är huruvida dessa uppgifter är säkrare än några andra, liksom i vilken mån de har bäring på den aktuella utbildningen.

För ingenjörer och andra utbildningsgrupper är det en sak att de utbildade återfinns i en hel rad olika yrken, en annan huruvida var och en av de examinerade har den kompetens och de personliga egenskaper som krävs för att utöva vart och ett av dessa, och en tredje i vilken mån det faktiskt är att fritt välja mellan dem.

Skulle det verkligen vara att ställa orimliga krav på lärosätet om de t ex redovisade statistik över *de egna alumnerna* (utöver ett par enskilda, och statistiskt knappast säkerställda alumnintervjuer), snarare än att enbart hänvisa till övergripande statistik för riket, ibland för flera ingenjörsgupper sammantagna? Inget hindrar att uppgifter av den karaktären förses med en brasklapp liknande den som finns på finansmarknaden:

”Historisk etablering och karriärutveckling är ingen garanti för framtiden. Efterfrågan på utbildningar kan både öka och minska. Det är inte säkert att du får tillbaka hela det uttagna studielånet.”

Olle Dahlberg
2016-06-20

Backspegeln kan alltså utgöra komplement till dagslägesbetraktelser och prognoser, där de senare sällan eller aldrig kan användas för att säga något om relevans och kvalitet i enskilda utbildningsprogram – hur gärna man än skulle vilja.

För det måste ändå vara ett problem med de utbildningsbeskrivningar som finns därute, att de alla ser rätt bra ut. Faktum är att det svårt att se att några utbildningar skulle vara sämre än andra. Hur kan ungdomar då klandras för att välja fel utbildningar, som inte leder till jobb?

Information, så tillförlitlig och relevant som möjligt, behövs alltså av flera skäl (och självfallet inte bara sådan som gäller arbetslivsanknytning):

- För att ungdomar som ska välja utbildning faktiskt ställer frågor om arbetsmarknadsutsikterna (men det gör även studenter under pågående utbildning). Det vore verkligen ironiskt om de nu, efter att helt uppenbart ha tagit intryck av debatten om vikten av att välja utbildning både efter intresse och arbetsmarknadsutsikter, får höra att ingen sådan information över huvud taget kan presenteras på ett tillräckligt rättvisande sätt. Notera alltså att det inte handlar om den ganska tomma upplysningen om huruvida de får något jobb eller inte – det får trots allt det stora flertalet förr eller senare.
- För att bredda rekryteringen till grupper som inte har någon egen källa till kunskap om utbildningarna och deras arbetsmarknad.
- För att det alltid kommer att finnas information från olika avsändare, med olika syften och av skiftande kvalitet, även om högskolorna inte tillhandahåller någon alls. Det framstår helt enkelt som rimligt den som bedriver utbildningen tillhandahåller egen information för att möta dessa andra bilder, oavsett i vilken riktning de går ("hotande brist" alternativt "stora överskott").
- För att om utbildningsanordnaren säger sig inte kunna uttala något alls om arbetsmarknaden, kan de egentligen inte heller veta något om hur utbildningen ska vara utformad, vilken examen den bör leda till, hur den ska dimensioneras eller ens om den över huvud taget behövs.
- Och om utbildningsanordnaren inte vet något om detta, kan de varken göra direkta eller indirekta utfästelser till studenterna om vilka arbeten eller karriärvägar utbildningen leder till. Lärosätena behöver kort sagt inte bara marknadsföra utbildningarna.

Intressant nog sker detta i viss utsträckning redan idag – helt odramatiskt – i yrkeshögskolan. Det kan visserligen sägas ligga i den utbildningstypens grundläggande natur men även högskolan har arbetslivsaspekten och användbarheten att förhålla sig och leva upp till.

Särskilt om dimensionering

UKÄ förhåller sig i förslaget avvaktande till frågan om dimensionering, men i utbildningens *användbarhet* måste även ligga att studenten har en rimlig chans att hitta för utbildningen relevanta arbeten. Lärosätet bör därför kunna ge en kvalitativ indikation på vilka utsikterna att hitta ett sådant är, eller i vart fall hur det har gått för de examinerade hittills.

Olle Dahlberg
2016-06-20

UKÄ menar att det är lämpligt att samla in data om hur lärosätena arbetar med dimensionering. Vi delar den uppfattningen, men lika viktigt är hur dessa data används och förhåller sig till den information som delges blivande studenter. Det må vara en öppen fråga hur långt UKÄs uppdrag sträcker sig vad gäller dimensioneringen som sådan, men när det gäller informationen om utbildningarna finns dock bestämmelserna i ESG att förhålla sig till.

Samverkan

Om utbildningssamverkan fungerar är mycket om än inte allt på plats, och i den bästa av världar skulle läget då kunna beskrivas så här för en relevant och aktuell utbildning:

Studenterna har god kännedom om i vilka företag, organisationer och myndigheter de kan använda den och hur – om de vill.

De framtida *arbetsgivarna* är förtrogna med och värdesätter utbildningen samtidigt som de har förtroende för studenternas kunskaper och kapacitet.

Lärarna är stolta över sig själva och över vad de vet att deras tidigare studenter åstadkommer i arbetslivet, i visshet om att de har bidragit till att utveckla både deras kunskaper, förmågor och självförtroende – och att detta har varit precis vad de behöver.

Lärosätena kan med tillförsikt vända sig till nya studenter med budskapet att de vet vad de behöver och varför, och att det är precis vad de kommer att få möjlighet att tillägna sig.

Alumnerna, slutligen, är stolta över sitt lärosäte eftersom de hade klart för sig vilket målet var med utbildningen, det var precis vad de fick, det fanns en efterfrågan på detta när de lämnade högskolan och de kände sig väl rustade för att ta itu med det.

För utbildningar ska det således kunna visas att utbildningen svarar mot lärosätets marknadsföring, studenternas förväntningar (så som de väckts av den marknadsföringen – se tidigare avsnitt) och avnämarnas behov.

En akademisk utbildning ska förmedla kompetenser som är hållbara över åtskilliga år. Detta tas ibland till intäkt för att hävda att vore förfelat att skraddarsy en akademisk utbildning efter önskemål idag från studenter, alumner, näringsliv och andra organisationer. Men det ena står inte mot det andra. Det finns lika goda skäl att också göra utbildningen riktigt bra för en grupp yrken på arbetsmarknaden som den ser ut idag. För att åstadkomma detta krävs en bred och kontinuerlig samverkan med samtliga dessa parter.

Debatten om samverkan och dess betydelse för en utbildnings kvalitet har nu förts i åtskilliga år. Någon samsyn har knappast nåtts, men vår bedömning är att allt fler ansluter sig till uppfattningen att kopplingen finns och att samverkan bör utvecklas.

Olle Dahlberg
2016-06-20

Vi delar den uppfattning som framförs i förslaget (s.16), att utbildaren själv måste ges möjlighet att förfoga över vilka mått och steg som bör vidtas inom samverkan för att uppnå optimal kvalitetssäkrande effekt. Även om UKÄ menar att den kvalitetssäkrande effekten inte kan förutsättas, anser vi utgångspunkten ändå måste vara att utbildaren ska kunna visa att den analysen gjorts och att åtgärderna är tillfyllest. Detta gäller i synnerhet utbildningar mot yrkesexamina eller sådana generella examina som marknadsförs som relevanta för vissa yrken eller grupper av yrken.

En icke oväsentlig detalj är naturligtvis att det inte går att beordra in arbetslivet i samverkan. Om man kan göra troligt att seriösa ansträngningar har gjorts, och ändå inte lyckats få någon meningsfull samverkan till stånd, finns å andra sidan desto större skäl att motivera varför lärosätet alls ger den aktuella utbildningen.

Man kan också tänka sig den situationen, att företrädare för utbildningar av annat slag än de ovan nämnda inte ser någon omedelbar anledning till vare sig samverkan eller till att inhämta uppgifter om eller från alumner. Så länge motiven för detta presenteras, och av granskarna av utbildningen befinns motiverade, skulle även detta i princip kunna accepteras, även om anpassningen till ESG svårligen gör det möjligt. Resonemang och motiv skulle kunna teckna sig som följer:

”Nej, studenterna kommer aldrig att få ett visst arbete tack vare just den här utbildningen. Det är inte heller något vi påstår eller har gett studenterna anledning att förvänta sig. Men vi tycker att ämnet är viktigt och intressant, och vi älskar att undervisa i det.”

”Vi håller nu på att bygga upp ett nytt spännande forskningsområde. För att tillförsäkra oss om en god tillgång på doktorander och framtida forskare startar vi därför ett program inom området på masternivå. Utbildningen kräver minst 25 studenter för att gå ihop ekonomiskt, men så många doktorander kommer vi naturligtvis inte anta. De flesta måste alltså söka sig ut på den reguljära arbetsmarknaden. Det är svårt att tro att de kommer att hitta arbete inom just det här området, med tanke på att det är helt nytt, men vi gissar att bredden i utbildningen borde räcka gott för att hitta ett annat kvalificerat arbete. Någon tid eller energi för att marknadsföra utbildningen gentemot näringslivet har vi dock inte.”

”Visst kan någon få ett jobb som eventuellt skulle kunna härledas till att hen har gått vår utbildning, men vi varken kan eller vill försöka leda det i bevis. Inte heller gör vi några svepande påståenden om att ’du kan jobba med allt’. Det vore att antyda att utbildningen på något magiskt sätt leder till just ’allt’, Förmodligen är sanningen snarare den omvända, alltså att snart sagt vilken utbildning som helst – eller i vart fall en mycket varierad skara utbildningar – kan leda till de arbeten i vilka våra alumner återfinns.”

Särskilt om alumner

Även när etableringsgraden för en utbildning är god (t ex enligt UKÄ:s etableringsrapporter), och andelen i relevanta yrken hög, betyder det inte nödvändigtvis att utbildningen inte behöver utvecklas vidare. Att de examinerade anställs i för utbildningen adekvata yrken, på rätt nivå, innebär visserligen att efterfrågan är god. De ut-

Olle Dahlberg
2016-06-20

bildade kan dock rekryteras av det enkla skälet att inga andra finns att tillgå som är bättre lämpade för uppgiften, utan att utbildningen för den skull inte skulle kunna hålla en än högre kvalitet.

Slutsatsen blir därför att det fordras någon form av kontakt med de utbildade, liksom med dem som anställer dem, för att säkerställa att utbildningen håller rätt kvalitet. En sådan metod är alumnenkäter, som Sveriges Ingenjörer tog upp i sitt yttrande² över förslaget till nytt kvalitetsystem. Här ett utdrag från detta:

Vad gäller särskilt enkäter till alumner och studenter menar vi att de inte bör avfärdas i det här skedet med hänvisning bara till tidigare metodproblem – i klartext låga svarsfrekvenser. De generella och mycket allmänt hållna enkäter som togs fram för de tidigare utvärderingarna hade dessutom – i den utsträckning alumnerna alltså såg någon poäng med att besvara dem – gett mager vägledning vid utvärderingen.

Vid uppbyggnaden av sina egna kvalitetssäkringssystem har lärosätena däremot alla möjligheter att utveckla enkät- eller intervjumodeller för att informera sig om utbildningens relevans och aktualitet, om hur den utnyttjas av alumnerna, liksom om hur den tas emot på arbetsmarknaden.

I utvärderingen av teknik- och ingenjörsvetenskap 2013 var den sammanlagda svarsfrekvensen trots allt så hög som 50-60 procent – trots de mycket allmänt hållna frågorna, vilket även kan förklara varför svaren ”genomgående är ganska lika”. Om slutsatsen av detta är att utbildningarna därför också var ganska lika, vare sig kvaliteten brast eller var mycket hög, infinner sig frågan hur relevanta utvärderingarna var. Om svaret på den frågan är att relevansen på det hela taget var hög, ligger det närmare till hands att konstatera att enkätundersökningen inte nådde sitt syfte utan att metoden för att fånga upp alumnernas erfarenheter behöver vidareutvecklas.

Som vi framförde på dialogseminariet 10 juni skulle även alumnintervjuer i samband med bedömargruppernas besök ge kompletterande information som varken studenter i utbildning, lärare eller företagsrepresentanter kan bidra med. Antalet individer blir litet (såvida inte lärosätet genomför egna undersökningar eller intervjuer av en större krets), men ett urval alumner kan på samma sätt som ett begränsat urval självständiga arbeten fortfarande bidra till att komplettera bilden. En särskild aspekt på engagera alumner är också att de inte på samma sätt kan utses av någon formell konstellation på samma sätt som lärosätet, studenterna och företagen. Det gör dem inte plötsligt mindre viktiga.

Olle Dahlberg
Sveriges Ingenjörer

---

²http://www.sverigesingenjorer.se/Global/Dokumentbibliotek/Remissvar%20och%20yttrandet/2015/Yttrande_kvalitetssakring_hogre_utbildning_U2015_1626_UH.pdf